

EUSKARAZKO KOMUNIKAZIOA: ESPARRU ALA EGITURA?

Mikel Irizar Intxausti

euskarazko **kazetaritzaren** I.kongresua

1.- LAU HITZETAN

Lantxo honen intentzioa azaldu nahi nuke lehen lerroetan. Euskaraz ari diren hedabideen sektorea izendatzeko erabiltzen da 'Euskarazko komunikazioaren esparrua' deitura, baina esparru da bakarrik zelai, paraje mugatu, agertoki, plaza. Esparruan daudenak jardun daitezke bakarka, elkarrekin, elkarri bizkar emanaz edo elkarren kontra. Esparruak berez ez du lankidetzaren adierazten, eta euskarazko hedabideen esparruan ez da preziso lankidetzaren sumatzen. Aldiz, uste dut lankidetzaren hori beharrezkoa duela euskararen komunitateak, eta horregatik proposatu nahi diot sektoreari 'euskarazko komunikazio egitura' bultzatzea. Ondoko ataletan azalduko dut zergatik uste dudan hori, nola ikusten dudan sektorearen egoera eta zirriborratuko ditut urrats posible batzuk.

2.- TRIBUAREN BIZIRAUPENA

Besterik pentsatzeko joera badugu ere, euskararen komunitateak ez du seguru biziraupena. Areago, beste askoren antzera desager gaitzke, eta munduak berdin jarraituko du bueltaka. Askok jota, euskaldunen museoa geratuko litzateke, izan ginenaren aztarna.

Gure tribuak iraungo badu, erabakigarria izango da berak zer egiten duen, zer egiten dugun. Tribu txiki eta menpekoa gara, baliabide urriak ditugu. Horregatik, handi eta ahaltzuak baino abilezia gehiago behar dugu erabaki estrategikoetan, komeni zaigu ondo

asmatzea zertan jarri indarra, noiz eta nola egin urrats bakoitza. Nire ustez, eta une honetan, tribuaren biziraupenerako lehentasun osoa du komunikazio egitura indartsuak, hau da, egitura bateratuak.

Orain baino lehen, mila aldiz eta beste hainbeste kolorez marraztu da etorkizuneko mundu hiperkomunikatua, sarri askotan oso modu apokaliptikoan. Dagoeneko hasia da bistaratzen, ohikoak dira Internet eta sakelako telefonoa, telebista seinaleak biderkatu egin dira eta berdin telebista aurrean ematen den denbora. Komunikaziozko uholde horrek ezabatu egin lezake tresna egokirik ez duen komunitatea. Eta tresna egokiak dira tresna propioak. Euskaldunon kasuan, bizirauteko tresnak dira nagusiki gutaz eta bereziki euskaraz arituko direnak.

3.- AMARAUNA VERSUS KOADRIKULA

Irudien morroi gara eta irudiak, askotan, sartu egiten dizkigute. Mundua dagoenetan, sekulako indarra egin behar da saihesteko –ahal den neurrian- morrontza inkontzienteak. Berehala ulertuko da zer esan nahi dudana. Gaur egun 'sarea' aipatzen denean automatikoki datorkigu koadrikularen irudia, erregularra, berdina edozein puntutan. Eta irudi hau aplikatzen badiogu munduaren antolaketari, emaitza litzateke milaka milioi puntu berdin lotuta koadrikulan, abiada itzelak hutsean utzita distantzia, parean jarrita urrunekoa eta hurbilekoa. Oinarrian koadrikula lukeen munduak, azalean luke uniformetasuna.

Bada sarearen beste irudi bat, amarauna, armiarmaren sarea. Hau ez da puntu guztietan berdina, badu erdigunea, eta hemen biltzen dira hari erradialak, erdigunea lotzeko urrutiko puntuekin. Eta erdigunetik abiatzen da espirala, biribilak eginez, estuago hasieran, lasaiago gero. Amarauneko puntu guztiak ez dira berdinak, sareak berak azaltzen ditu hurbiltasunak eta lehentasunak. Amaraunaren

araberako munduan, ez dago uniformetasunik, mailakatu egin daitezke harremanak hurbiltasunaren arabera.

Amaraunaren irudia, eta honen arabeko mundu antolaketa, mesedegarriak dira identitate arazoak dituzten komunitateentzat.

4.- AUTOZENTRISMOA

Ehundu berri dudan amaraunean, hurbileneko zirkuluek dute garrantzi handiena. Hau horrelaxe gertatzen da gure eguneroko bizitzan. Nahikoa da errepatatzea zer konpartitzen dugun norekin, eta non dagoen nor hori, konturatzeko hurbilean ditugula lehentasun eta interes gehienak. Bestela esanda, kontrako joera dute albiste baten interesak eta gugandiko distantzia. Auzoan hildako bakarrak zirrara handiagoa sortuko digu munduko beste puntan hildako ehunka lagunek baino.

Hau berezkoa izaki, une batzuetan modernitateak eskatu du begiak jasotzea hurbiletik urrutira, gutxietsiz beti bere zilborrari begira dagoena. Eta, pendulua lagun, sarri hartu dira jarrera muturrekoak: edo aberrigabe edo ultra abertzale.

Aldiz, munduan suspertzen ari dira jarrera autozentratuak. Ez da mundua ukatzen, ez harekiko harremana, ezta haren eragina. Baina lehenesten da ikuspegi propioa inportatuaren gainetik. Informazioa mailakutzen da hurbiltasunaren arabera, eta urrutiko gaiak lehentasuna hartzen dute bakarrik neurri handia dutenean edo eragin zuzena etxean. Berdin gertatzen da iritziarekin. Kanpotik datozen pentsamoldeak pasatzen dira bertako galbahetik eta lantzen da iritzi propioa. Azkenik, lan egiten da norberaren gaiak eta iritziak mundura zabaltzen, urrutian ere iturri zuzenetik jaso ahal izan dezaten informazioa. Erreferente gisa gelditu da dagoeneko *Al-Jazeera* telebista katearen eragina komunitate musulmana autozentratzeko, ikusmolde beregaina landu zezan.

5.- URRE MEATEGIA

Zirriborratu nahi dudan prismak badu oraindik beste alde bat. Onar dezagun Informazio Gizartea hemen dela eta sekulako sare eta kanalak ari direla antolatzen. Horiek, ordea, ez dira azpiegitura teknologikoak besterik, beharrezkoak baina ez nahikoak. Informazio Gizartean –eta bizi bedi Perogrullo- informazioak ematen du balio erantsia. Alferrik jarriko dira sekulako azpiegiturak, gero horien gainean ez badabil informazio ona, tokian bertan lortu eta modu interesgarrian landutakoa. Informazio Gizartean, tokian tokiko informazioa urrea da.

Euskarazko hedabideak oso tokikoak dira. Alde batetik, tribu zehatz eta bildu baten emaitza dira eta hau dute jomuga nagusi. Bestetik, hedabideetako asko txikiak dira, tokikoak izateko sortuak. Honek esan nahi du, behingoz, euskarazko hedabideak daudela urre meategiaren gainean, hau gobernatzeko moduan.

6.- EUSKARAZKO KOMUNIKAZIOAREN ZEREGINA

Hedabideak baldin badira gorputz sozialaren zainak, komunikazioa da odola, gorputza elikatu, berotu, eta indartzen duena. Bera bakarrik nahikoa ez bada ere, ezinbestekoa da elkarren berri izatea elkarkide izateko, komunitate sentimendua gordetzeko. Kontrako aldera, nahikoa da komunikazioa kutsatzea gorputz soziala gaixoarazteko. Ez dira alferrik estatu kolpeak beti hasten hedabideak kontrolpean hartzearekin. Handik sartuko da odolean anestesia, loak har dezan gorputz soziala.

Euskarazko komunikazioak hauxe luke zeregin nagusi: euskararen komunitatea sendotzea, suspertzea. Lehenik eta behin,

eman behar digu elkarren berri, bete behar ditu ondo amaraunaren lehen zirkuluak, hor baitaude gure egunerokoa betetzen duten osagaien bi herenak. Eta bigarren, lotu behar gaitu munduarekin, nola lotzen duten amaraunaren hari erradialek erdigunea urruneko puntuekin. Hau bi aldetara: mundua gureganatuz eta gu munduratzuz. Behar dugu munduaren ikuspegi gurea, gure izaeraren arabera, gure parametroekin eraikia. Eta behar dugu munduak jaso dezan gure berri zuzena, gutaz jakiteko aukera izan dezan bitartekaririk gabe. Euskarazko hedabideak betetzen ariko dira dagokien zeregina lortzen duten heinean barneko nahiz kanpoko erreferentzialtasuna.

7.- EUSKARAZKO HEDABIDEEN SEKTOREA

Ez naiz hasiko hemen hedabide bakoitza goitik behera miatzen, aje bila. Helburu hartu dut lehen atalean euskarazko hedabideen elkarlana eta egitura bateratua bultzatzea. Orain tokatzen zait azaltzea nola ikusten dudana bakoitza helburu honen arabera.

a.- *ETB1*

Mirakulua izan zen euskarazko katea sortzea, eta hori da hain zuzen bere ekarpen printzipala: hor egotea. Gainera, izan da eskola ezinbestekoa euskaraz trebatzeko kazetariak, teknikariak, aurkezle nahiz antzezleak. Hala ere, harrapatuta dago bere mugetan. Informazioari dagokionez, erdarazko katearen ondoan txiki ageri da, bigarren, eta apenas lortu duen euskarazko komunitatean erreferente izatea edo honen bozgorailu kanpoan. Ez zaio nabari dinamika propiorik eta lege arazoak ditu euskarazko beste telebistekin elkarlana garatzeko.

b.- *EUSKADI IRRATIA*

Gorabeherak izan ditu bidean, baina presentzia nabarmena du euskal komunitatean. Hau ere profesional askoren eskola izan da. Ondo landu du interaktibitatea entzuleekin, telefonoa, unitate mugikorrak eta e-posta medio. *Euskadi Gaztearen* bidez lan handia egiten du belaunaldi berriengan euskara errotzeko. Gaztelaniazko katearen ondoan, nortasun gehiago ikusten zaio etxe bereko telebistari baino, nahiz itxura batean baliabide murrizagoak dituen hark baino. Arazo handiak ditu elebakar euskaldun jarduteko, nagusiki elebakar erdaldun den gizartean. Seinalea eskuzabal eskaintzen die beste euskarazko irratiei, baina ez du hauekin elkarlanik garatu.

c.- EITB

Oro har, EITB autista samar ikusten dut sektorearekiko. Bere helburuetan murgilduta, ez du inongo lidergorik hartu euskarazko komunikazioaren esparruan elkarlana garatzeko edo egitasmoak bultzatzeko. Ez dago batere garbi ba ote dagoen arduradunengan horretarako borondaterik ere. Zerbait egin duenean, kasik behartuta izan ohi da.

d.- BERRIA

Oso bestelakoa da euskarazko egunkariaren egoera. Bere aurrekoa ere sasoiko zegoen indarrez itxi zutenean, baina oraingoak hobetu egin ditu haren markak. Sekulako babesa jaso zuen gizartetik sortzeko orduan, diruzkoa tarteko, eta horrek kemen handia eman dio aurrera egiteko. Produktu nagusia osatzen ari da, eta honen inguruan abiatzen ekimen osagarriak, hala nola banaketa egitura edo publizitatearena. Hala ere, egitasmo handiena da eskualdeko egunkariena. Hau gauzatu da dagoeneko hiruzpalau eskualdetan, eta bidean da beste horrenbestetan. Itzalik aipatzekotan, egitasmoak ez du behar bezainbat landu adostasuna sektoreko beste eragileekin,

erakundeak barne. Honek zalantza puntua ezartzen dio bere etorkizunari.

e.- GOIENA

Debagoienean gertatu da azken urteotako egitasmo berritzaileena. Eskualdeko hedabideak –guztiak euskara elkartenak-enpresa batean bildu dira eta garatzen ari eskualderako hedabideak, informazioaren lau euskarritan: prentsa, telebista, irratia eta Internet. Aipagarriak dira azken euskarri honetan abiatu dituzten *Goiena.net* eta *Sustatu.com* zerbitzuak, weblog formatuan. Eskualdeko udalak bazkide dira kooperatiban, eta honek sendotasuna ematen dio 50 langileko egitasmoari. Diru-zutabe nagusia, ordea, beste bat da: publizitateak estaltzen du Goienan aurrekontuaren erdia inguru. Elkarlanean saiatu dira, bereziki telebista arloan, beste tokikoekin nahiz orokorrekin, baina ez dute lortu behetik gorako eredia esportatzea, lore bakarti gelditu da Goiena.

f.- TOPAGUNEA

Euskara Elkarten Federazioak bere barruan hartzen ditu, baita ere, haien emaitza diren tokian tokiko euskarazko aldizkariak. Ahalegin handia egin du multzo heterogeneo hori sendotu eta egituratzeko, eta maila batean lortu ere bai, baina tokiko aldizkarien sektoreak ez du oraingoan erakutsi bere sorrerako lidergo hura, eta neurri handian amore eman dute euskarazko egunkariak duen dinamika indartsuaren aurrean. Federazioak bultzatutako *Asteon* aldizkariak ez zuen gainditu lehen txanpa.

g.- ARGIA ETA BESTEAK

Euskarazko hedabideetan dekenoak berri txukuna hartu du azkenaldian. Dena den, badu galtza bete lan iraupenaren lehian, eta ez zaio nabari indar apartekorik aldaketa sakonak eragiteko

sektorean. Antzeko zerbait esan daiteke presentzia urria edo lokalagoa duten hainbat hedabidez: *Bizkaia* eta *Arrate* irratiak, *Hernaniko Kronika*, edo *Ttipi-ttapa* multimedia.

8.- EGITURAREN OINARRIAK

Sektorearen errepassoak erakusten du esparrua badela, baina apenas elkarlanik. Eragile eta egitasmo, hor ari dira bakoitza berean, batzuk kementsu, besteak ahulago, guztiak ere hain mugatuak diren bezeroak, publizitatea eta dirulaguntzak eskuratzeko lehian.

Imajina dezagun orain euskarazko hedabideak jartzen ditugula elkarlanean, hainbat azpiegitura konpartitzen, sinergiak lantzen, egitura dezentralizatu eta koordinatuan. Nire kalkuluetan, guztien artean bilduko lukete 500 lagun inguruko talde profesionala, euskarri ezberdinetan ondo trebatuta, eta Euskal Herriko mapan nahiko barreiatua, ondo kokatua. Ez dago gure herrian beste horrenbeste profesional jar lezakeen komunikazio talderik, ezta munduko indartsuena ere. Horrek eman behar lioke euskarazko komunikabide taldeari hurbilekoaz sekulako ezagutza, eta besteen aldean abantaila itzela. Adibide bat jartzearen, ondoen ezagutzen dudan inguruaz: Debagoienean, Goienak baditu hogeitaz kazetari inguru; *Diario Vascok* lauzpabost besterik ez. Egitura bateratuak inguru gehienetan antzeko proportzioa lortzeko aukera emango balu, euskarazko sareak jasoko luke hurbileko informazio gehien, berak kudeatuko luke urre meategia. Amarauna iruten den neurrian, ziurrago legoke euskarazko komunitatearen biziraupena.

Posible da? Ez dakit. Beharrezkoa? Bai, dudarik gabe. Beraz, egin dezagun posible. Nola? Hor dago koska.

Lehenik eta behin, behar da zirriborro bat, jomugaren marrazkia. Aztertu behar da zer nolako komunikazio egitura behar duen gurea bezalako hizkuntza komunitateak. Honaino sarri aipatu

ditut elkarlana eta sinergiak, eta hori litzateke lehen oinarria. Bakoitza berean, lehia dago eta txikitasuna beste hizkuntzetakoekin. Guztiak elkarlanean lor daiteke nagusitzea, euskarazkoak izatea onenak eta kementsuenak.

Bigarrenik, egitura bateratuak behar ditu tinko lotu gizartearen ekimena eta erakundeen ahalmena. Gizarte ekimentsua da gurea eta gaitasun horrek emaitza bikainak eragin ditu arlo ezberdinetan, baita hedabideetan ere. Bestalde, aspaldian asko hazi da erakundeen ahalmena, eta honek ahalbidetu die gizarte ekimenak laguntzea diruz eta baliabidez. Hedabideetan, ez dut uste bakar bat ere badenik, euskara hutsezkoen artean, dirulaguntza publikorik jasotzen ez duena. Egitura bateratuak ekarri behar luke diru horren banaketa eta aprobetxamendua egokien antolatzea, eta finkatu behar lituzke laguntzak epe luzean, une bakoitzeko giro politikoaren gainetik. Hau ere oinarrizko puntua da.

Hirugarren, egitura bateratuak ondo estali behar lituzke komunikazioaren lau euskarriak: telebista, prentsa, irratia eta Internet. Urrea banatzeko kanal guztiak erabili behar dira, bat bera ere oparitu gabe. Eta teoria multimedialak dio indar handiagoa duela mezu batek euskarri ezberdinetan behin hedatuta, euskarri bakarrean askotan emanda baino. Irratian entzun, sarean konfirmatu, gero telebistan ikusi eta biharamunean egunkarian irakurtzen den albiste, hori albiste sendoa da. Euskal kazetarien tokikotasunak ematen die aukera aparta lehenak izateko albistera iristen. Gainera, gai badira kanal ezberdinetan emateko albiste hori, orduan euskarazko kazetaritza bihurtuko da besteentzat iturri.

Azkenik, baina funtsezkoena, egitura bateratuaren marrazkiak eta harantz eramango duen bideak behar dute, ezer baino gehiago, sektorearen adostasuna. Eragile guztiek jarri behar dute, bakoitzaren helburuen gainetik, helburu komuna: euskararen komunitatea sendotzea eta bihurtzea euskal gizartearen bizkarrezurra. Helburu komunaren arabera bultzatu edo baztertuko dira egitasmoak eta

proposamenak. Adostasuna lantzeko, abiapuntua litzateke ondo aukeratutako taldetxo bat lanean jartzea, dozena erdi lagunez osatua, eta sei bat hilabeteko epean zirriborro proposamena ekartzeko konpromisoarekin. Beste sei hilabete emango nuke nik sektorearen adostasuna lortzeko. Urtebetera, sinadura publikoak adieraziko luke egitasmoaren abiatzea. Handik aurrera, emaitzek erakutsiko lukete urrats bakoitzaren egokitasuna, eta ezarritako kontrolek ahalbidetuko erabaki zuzentzaileak hartzea. Bide guztia gainbegiratuko luke horretarako propio sortua litzatekeen Euskarazko Komunikazioaren Kontseiluak.

9.- AMAITZEKO

Honaino iritsi zaren irakurle horrek agian hartu diozu idatzitakoari halako inuzente puntu bat, idazlearen ustea bailitzan edozein gauza dela egingarri, eta nahikoa dela zerbait nahi izatea zerbait hori gauza dadin. Ez ditut apropos aipatu edonork ikusten edo sumatzen dituen zailtasunak, ezkontzeko oso ezberdinak izan daitezkeen egitura juridiko eta ekonomikoak, bateratzeko estiloak eta egoerak, elkarlanean jartzeko ikuspegi politiko eta sozial lehiakideak.

Zailtasun handiak dira, badakit. Baina zailtasun handienak baino handiagoa deritzot euskarazko komunikazio egitura sortzeko premiari, goian emandako arrazoiengatik, eta ez naiz konformatzen egungo egoerarekin, gutxienez nire aldarrikapen/proposamena egin gabe. Sektoreak du erantzuna, zuek.